

Metodika

Blok 10

Člověk a příroda ve 20. století

LEKCE

45

Proměny tělesnosti ve 20. století

CÍLOVÁ SKUPINA

ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE

45 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY

Občanská výchova /
Osobnostní a sociální
výchova / Výchova
k myšlení v evropských
a globálních souvislostech

KLÍČOVÁ SLOVA

tělo / tělesnost /
hubené tělo / proměny
zobrazování / krása /
krásné tělo / propaganda /
konzum

Anotace lekce

Lekce ilustruje proměnu vnímání těla v moderní společnosti jak z hlediska ideálu krásy, tak z hlediska jeho využití pro politické či komerční účely. Žáci si všímají proměny zobrazování těla a kontextů, v nichž je zobrazováno.

Badatelská otázka

Jak se měnil pohled na lidské tělo?

Vzdělávací cíle

Obsah

— Žák charakterizuje různé způsoby zobrazování těla v závislosti na politickém či komerčním zájmu zadavatele tohoto zobrazení.

Historické myšlení: Trvání a změna

— Žák si uvědomí, že ideál krásy se v čase mění, a stručně popíše, jakým způsobem.

Badatelské dovednosti

— Porovnáváme prameny.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-8-04 / Prokáže základní orientaci v problémech současného světa; obohacuje pohledy žáka na sebe samého z hlediska otevřených životních perspektiv rozšířených o možnosti volby v evropské a mezinárodní dimenzi (VMEGS); pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým (OSV)

Zdroje

Evokační fotografie 1

Debra Shaw na fotografii Petera Linberga z roku 1996	název
https://br.pinterest.com/pin/98727416811027448	link
	komentář

Debra Shaw patřila k úspěšným topmodelkám 90. let 20. století. V současné době pracuje dále ve světě módy jako poradkyně a návrhářka. Její fotografie ilustruje trendy, které se ve světě módy prosazovaly od 60. let 20. století, tedy důraz na extrémní štíhlost, až vyhublost. Tento důraz na štíhlost je ovšem výsledkem módního diktátu, nikoli nedostatku.

Evokační fotografie 2

Žena z Jižního Súdánu, Stephanie Glinski, 2017	název
https://www.worldvision.org/about-us/media-center/world-vision-joins-global-effort-to-spur-christians-to-action-around-unprecedented-hunger-crisis-in-east-africa	link
	komentář

Fotografie zachycuje humanitární katastrofu v Jižním Súdánu v roce 2017. Jižní Súdán, který se odtrhl od Súdánu po dlouhé válce v roce 2012, patří k nejchudším státům Afriky. Hladomor v roce 2017 vypukl jako důsledek občanské války, ale i dlouhotrvajícího sucha. V ohrožení se ocitly miliony lidí, včetně několika set tisíc dětí. Štíhlost na této fotografii není otázkou volby nebo módního diktátu. Tato fotografie vnáší do tématu určitou ambivalenci. Zatímco zdroj 6 zdůvodňuje proměnu paradigmatu ve vztahu ke štíhlosti změnou ekonomiky, životního stylu a hodnot, tato fotografie upozorňuje na to, že změna se týká jen bohaté části světa – v chudých oblastech Afriky (i jiných částech světa) má štíhlost odlišné důvody. S touto ambivalencí nemusíme pracovat, ale můžeme na to upozornit v poslední fázi lekce.

Zdroj 1

Žena se zrcadlem

Peter Paul Rubens (okolo r. 1640)

název

https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Peter_Paul_Rubens_-_Woman_with_a_Mirror_-_WGA20336.jpg

link

komentář

Peter Paul Rubens (1577–1640) byl jeden z nejznámějších nizozemských umělců tvořících ve stylu baroka. Obraz Žena se zrcadlem (okolo 1640) je teoretiky umění považován za typickou reprezentaci „rubensových žen“, kyprých, zaoblených a sebevědomých, vyjadřujících dobový ideál krásy, zdůrazňující tělesnost, ale bez vulgárnosti. Rubens se na svých obrazech (především z antické mytologie) nevyhýbal ani ženské nahotě.

Zdroj 2

Pohled současného vědce na štíhlost

Antony Giddens: *Sociologie*, Praha, 1999, s. 136.

název

komentář

Anthony Giddens (1938) je jeden z nevlivnějších současných sociologů. „Sociologie“, ze které je vybrán úryvek pro tento zdroj, patří k oblíbeným učebnicím pro vysokoškolské studenty. Giddens popularizoval koncept sociologie jako pomůcky pro porozumění současnému světu, včetně každodenních a zdánlivě samozřejmých fenoménů, jako jsou společenské konvence, jídlo, tělo či zdraví. Giddensovy přístupy se staly inspirací pro tuto lekci.

Zdroj 3

Plakát sokolského sletu

Autor neznámý, *Slet sokolstva kraje pojizerského 14. srpna v Liberci 1921*, 1921, Vydavatel UNIE Praha, litografie, 196 × 77 cm, citováno dle Jaroslav Anděl: *Plakát v souboji ideologií 1914–2014*, Praha, 2014, s. 79.

název

komentář

Sokol je v kulturní české paměti konotován pozitivně, jako nástroj emancipace českého národa. Poněkud zaniká skutečnost, že šlo o bojovnou nacionalistickou organizaci, která ostatně vznikla po vzoru německých nacionalisticky orientovaných tělocvičných spolků. Rozvoj tělovýchovy byl v tomto rámci vnímán jako příprava k politické konfrontaci. Cvičenec na plakátu drží vlajku ve slovanských barvách, ukazuje tedy, že cvičení má politický rozměr a není pouze individuálním seberozvojem.

Zdroj 4

Dobový názor na tělovýchovu

Karel Vaniček: *Dorostu sokolskému*, Praha, 1905, s. 7 a 25, citováno dle Jan Randák – Denisa Nečasová: *Genderové aspekty konstrukce reálného a symbolického těla*, in: Taťána Petrasová – Pavla Machalíková (eds): *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století*, Praha, 2010, s. 144.

název

komentář

Intenci plakátu (zdroj 3) doplňuje a rozvíjí text z dobové brožurky určené členům Sokola. Péče o tělo nebyla soukromou záležitostí, ale službou národu. Vedení Sokola i mnoho jeho řadových členů se za 1. světové války zapojilo do protihabsburského odboje, sokolové patřili k prvním organizovaným složkám, které využívalo vedení nově vzniklé ČSR.

Zdroj 5

Modelka Twiggy

Zeta Image: Twiggy 1967

název

https://en.wikipedia.org/wiki/Twiggy#/media/File:Twiggy_promo.jpg

link

komentář

Modelka Twiggy, vlastním jménem Lesley Lawson (1949), se stala ikonickým vyjádřením estetického obratu v druhé polovině 60. let 20. století. Zatímco 50. léta 20. století byla ve znamení renesance rodinných hodnot a „klasického“ ideálu ženské krásy preferující zaoblenější ženské tvary reprezentované např. Marilyn Monroe, 60. léta znamenala odmítnutí a přímo negaci těchto norem. Změna se netýkala jen ženské krásy, ale byla obecnější, týkala se i módy (minisukně), životního stylu, hudby i společenských norem (studentské revolty, protestní hnutí). Změna vnímání těla zapadala do těchto širších souvislostí.

Zdroj 6

Historik o změně vztahu k tělu

Massimo Montanari: *Hlad a hojnost. Dějiny stravování v Evropě*, Praha, 2003, s. 168–169.

název

komentář

Massimo Montanari je současný italský historik, který nicméně působí na univerzitách v celém světě. Jeho kniha *Hlad a hojnost (dějiny stravování v Evropě)* zachycuje nejen proměny jídelničky, ale i sociální kontexty stravování a jeho souvislosti s politikou, ekonomikou a sociální stratifikací. Nástup štíhlosti vnímá Montanari jako dlouhodobý proces, který souvisí s přijetím zdravého životního stylu v 19. století. Nevnímá tedy 60. léta 20. století jako zásadní zlom, ale spíše urychlení trendů, které tady byly už dříve.

Návrh postupu

 Fáze	 Popis	 Učitel	 Žák	 Komentáře
Fáze 1 5 minut	Jako evokace poslouží porovnání dvou fotografií vyhublých mladých žen.	<ul style="list-style-type: none">• Vyzve žáky, aby porovnali fotografie dvou žen.	<ul style="list-style-type: none">• Přemýšlí o vzhledu dvou žen a důvodech, které za tím stojí, zapisuje důvody do PL.	<ul style="list-style-type: none">• Úvodní evokace směřuje k pochopení toho, že podoby těla mohou ovlivňovat různé faktory (módní diktát, materiální nedostatek).
Fáze 2 15 minut	práce se zdroji 1–6	<ul style="list-style-type: none">• Učitel vyzve žáky, aby prostudovali zdroje 1–6 v PL a rozhodli, které výroky jsou pravdivé.	<ul style="list-style-type: none">• Žáci pracují ve dvojicích a postupně zkoumají tři dvojice zdrojů.	<ul style="list-style-type: none">• Práci se zdroji nemusíme organizovat tak, aby všichni žáci pracovali se všemi zdroji. V takovém případě spojíme fáze 2 a 3 dohromady, vytvoříme skupiny, které vždy analyzují jednu dvojici zdrojů, a reflexe zdrojů probíhá postupně. V takovém případě upustíme od rozhodování o výrocih a reflektujeme společně význam všech zdrojů (Co nám tyto zdroje říkají).
Fáze 3 cca 10 minut	společný brainstorming	<ul style="list-style-type: none">• Učitel organizuje diskusi žáků o výsledcích analýzy zdrojů. Vybízí je, aby si zajímavé postřehy spolužáků zapisovali.	<ul style="list-style-type: none">• Žáci sdílejí výsledky své analýzy. Diskuse směřuje k významu jednotlivých zdrojů. Žáci si zapisují postřehy, které je zaujaly, do PL.	<ul style="list-style-type: none">• Doplnování výroků v PL slouží spíše jako generátor diskuse o významu jednotlivých zdrojů a vytváří předpoklady pro zodpovězení badatelské otázky.
Fáze 4 10 minut	odpověď na badatelskou otázku	<ul style="list-style-type: none">• Učitel vyzve žáky, aby rozvinuli nejméně jednu tezi v PL.	<ul style="list-style-type: none">• Žáci rozvíjejí teze v PL.	
Fáze 5 5 minut	reflexe badatelské otázky	<ul style="list-style-type: none">• Učitel vyzve žáky, aby prezentovali své závěry, a vybrané výstupy stručně okomentuje.	<ul style="list-style-type: none">• Vybraní žáci prezentují své výstupy. Je-li čas, diskutují o nich.	<ul style="list-style-type: none">• Reflexe slouží spíše shrnutí výstupů a rozšíření sdílení.

Kritéria hodnocení

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák rozvede pouze jednu tezi. Odkáže přitom nejméně na jeden zdroj. V odpovědi se promítá zdroj, na který odkazuje.

Příklady odpovědí

20. století přineslo změnu, co se týče představy o kráse. Dříve byly ideálem spíše baculaté ženy, ale to se ve 20. století změnilo a byla upřednostňována štíhlost (zdroje 1 a 5).

NEBO

Obrazy těla byly ve 20. století využívány politiky. Člověk měl být zdatný, protože měl bojovat za národ (zdroj 4).

NEBO

Vztah k tělu se ve 20. století změnil, protože se změnil i vztah k potravě. Zatímco dříve bylo potravy málo a tloušťka znamenala znak blahobytu, později se to otočilo (zdroj 2).

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák rozvede dvě vybrané teze a odkáže přitom na více zdrojů. Odkazy na zdroje se promítají do formulace odpovědi.

Příklady odpovědí

20. století přineslo změnu, co se týče představy o kráse. Dříve byly ideálem spíše baculaté ženy, ale to se ve 20. století změnilo a byla upřednostňována štíhlost (zdroje 1 a 5).

Obrazy těla byly ve 20. století využívány politiky. Člověk měl být zdatný, protože měl bojovat za národ (zdroj 4).

A/NEBO

Vztah k tělu se ve 20. století změnil, protože se změnil i vztah k potravě. Zatímco dříve bylo potravy málo a tloušťka znamenala znak blahobytu, později se to otočilo (zdroj 2).

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák rozvede nejméně dvě teze a korektně odkáže na zdroje. Ve svých odpovědích dokáže kombinovat různé zdroje. Odpovědi jsou strukturované a upozorňují na fenomén změny, domýšlí a aktualizuje prameny i mimo rámec naznačených souvislostí. Za mimořádný výkon lze pokládat, když při analýze zohlední i evokační fotografie, které jednoznačnou interpretační linku problematizují.

Příklady odpovědí

20. století přineslo změnu, co se týče představy o kráse. Dříve byly za krásné považovány boubelky, později spíše štíhlé, až vychrtlé ženy (zdroje 1, 2, 5 + evokační foto). Představa krásy souvisela s tím, co je vzácné – když bylo jídlo vzácné, ti, co ho měli dost (a tedy tlustí), byli krásní (zdroj 2).

Obrazy těla byly ve 20. století využívány politiky. Člověk měl být zdatný, protože měl bojovat za svůj národ (zdroje 3 a 4). Dnes člověk cvičí spíš pro sebe, aby byl zdravý, ne aby byl připraven bojovat.

A/NEBO

Vztah k tělu se ve 20. století změnil, protože se změnil i vztah k potravě. Zatímco dříve panoval nedostatek a tloušťka byla vnímána pozitivně, v 19. a 20. století se to změnilo (zdroj 5, 6). Neplatí to ale pro všechny – v některých částech světa jsou lidé hubení ne proto, že chtějí nebo je k tomu vede móda, ale protože jim nic jiného nezbyvá a hladovějí.

Doporučená literatura

LENDEROVÁ, M.; HANULÍK, V. (ed.).
Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie.
Pavel Mervart, 2013.

FOUCAULT, M.
Dějiny sexuality I: Vůle k věděni.
Hermann a synové, 1999.

Metodika

Blok 10 / Člověk a příroda ve 20. století
Lekce 45

**Proměny tělesnosti
ve 20. století**

Autor lekce (metodický a pracovní list):
Jaroslav Pinkas

Grafická úprava:
Hedvika Vilinger Člupná

Dílo podléhá licenci **Creative Commons CC BY-SA 4.0**
Uveďte původ—Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

Všechny metodiky a pracovní listy jsou
v elektronické podobě ke stažení na webových
stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022
Národní pedagogický institut České republiky
www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky